ՆՈՅԵԱՆ ԱՂԱՒՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՕԳՏԱԿԱՐ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ · ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ ՇԱԲԱԹ 8 ՕԳՈՍՏՈՍ 1855 ԹԻՒ 74

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՆՈՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Անցեալ չորեքշաբթի օր Գաղղիոյ և Աւստրիոյ դեսպանները և կիրակի օր Անգղիոյ դեսպանը՝ արտաքոյ կարգի սուրհանդակներով պաշտօնական նամակներ ստացան իրենց կառավարութիւններէն, որոնք Օսմանեան և Ռուս տէրութեանց վէճը խաղաղական և պատուաւոր կերպիւ վերջացնելու մասին կուտան։

Ռուսաց վեհափառ կայսրը Եւրոպիոյ չորս մեծ տէրութեանց յանձներ է այս խնդրոյն որոշումը. անոնք ալ միաբան խորհրդով նոր առաջարկութիւն մը գրիչի առնելով Բարձրագոյն դրան ներկայացնելու համար ղրկեր են, և ամեն մարդ կըսէ և կը ցանկայ թէ յիշեալ առաջարկութիւնը կայսերական տէրութեան պատուոյն և գերագոյն իրաւանցը համեմատ ըլլայ։

Աւստրիոյ դեսպանը նոյն պաշտօնական թուղթերուն հետ իւր կայսեր ինքնագիր նամակ մըն ալ ստացեր է առ վեհափառ Սուլթանը, ազնուամիտ և համակրական զգացմունքով լեցուն, որով կը յորդորէ զնորին կայսերական Մեծութիւնը որ յիշեալ առաջարկութիւնը ընդունի։

Այս պաշտօնական նամակները մայրաքաղաքս գալէն ետքը՝ մեծ շարժում մը եղաւ զանազան դեսպանատանց և տէրութեան նախարարաց մէջ։ Օտար դեսպանները իրարու հետ և արտաքին գործոց նախարար Բարձրապատիւ Րէշիտ Փաշային հետ խորհրդակցեցան։

Մօսիէօ տը Պրուք ուրբաթ օր Մեծ Եպարքոսին, Արտաքին գործոց նախարարին, մեծ Սպարապետին, Արդարութեան Բարձրագոյն Ատենին Նախագահին. և շաբաթ օր Արքունի Թնդանօթարանի տեսուչին և Թիկնապահ զօրաց հրամանատարին այցելութեան գընաց։

Շաբաթ և կիրակի օրերը Բարձրապատիւ փոխարքայի նախագահութեամբ Նախարարաց ժողով գումարեցաւ. Բարձրագոյն դուռը։

Առ հասարակ կը կարծուի թէ այս դժբաղդ անհամաձայնութիւնը խաղաղական վերջաւորութիւն մը պիտի ունենայ, ամեն կողմանց օգուտներուն և պատուոյ համեմատ։

Աստուած տայ որ ժամ մի յառաջ վերջին որոշումը ըլլայ, ամեն միտքերը հանդարտին, և առ հասարակ առևտրական գործերը նորէն հոգի առնուն։

Ֆրանքֆորդի Ժուռնալ Ալլըմանդ լրագիրը կըսէ թէ Ռուսաց և Օսմանեան տէրութեանց վէճը վերջացնելու համար առաջարկուած թուղթը ստորագրուելու օրը Ռուսաց զօրագունդերուն ալ հրաման պիտի ղրկուի որ Դանուբեան իշխանութիւններէն ետ քաշուին։

— Ժուռնալ տը Քօնսթանթինօփլ լրագրէն հետևեալ յօդուածը կը համառօտենք։

“Շատ ժամանակ չանցած, և ըստ որում Ս. Պետրբուրգի դահլիճը չորս մեծ տէրութեանց առաջարկութիւնը կ'ընդունի, պիտի իմանանք թէ անոնց խորհրդակցութենէն Տաճկաստանի համար պատուաւոր խաղաղութիւն մը ելաւ։ Բարձրագոյն դուռը ասկէ ոչ աւելի և ոչ պակաս կ'ուզէր, և կը կարծուի թէ իւր վեհ և հաւատարիմ դաշնակիցներուն ազնուութիւն և բարեկամութիւն ցուցընելով՝ անոնց երաշխաւորութեամբը պիտի հաճի ընդունելու կարգադրութիւն մը որ յայտնապէս այս փախճանը ունի։

“Բայց ցաւ է մտածելը թէ յորմէ հետէ Ռուսիոյ տէրութիւնը Յոյն եկեղեցւոյ վրայ պաշտպանողութեան այս ծանր և անարդար խնդիրը առանց իրաւանց մէջ տեղ հանեց, քաղաքական աշխարհը յիշեալ Տէրութիւնը խաղաղութեան և պատերազմի գերագոյն դատաւորի տեղ համարեց։

. . . .

“. . . Օգուտները, իրաւունքը, արդարութիւնը, ուղղութիւնը, և իրաւադատութիւնը Գաղղիոյ, Անգղիոյ, Աւստրիոյ, Բըռուսիոյ, և Տաճկաստանի կողմն են, և ըստ որում աշխարհի ամենէն մեծ օգուտներուն վրայ է խօսքը։ Յիշեալ տէրութիւններուն և ոչ թէ Ռուսիոյ կիյնայ խաղաղութիւն կամ պատերազմ վճռելու պարտաւորութիւնը ու պաշտօնը։ . . . .

“Մենք աւելի չենք պնդեր ցուցընելու թէ Ռուսիոյ կարողութիւնը այնչափ չէ որչափ կը կարծուի, և հետևաբար խաղաղութիւնը կամ պատերազմը ոչ թէ անորմէ այլ Տէրութիւններէն կախեալ պիտի ըլլայ. եթէ ուրիշ կերպ ըլլար, ընդհանուր քաղաքակրթութեան ամենէն աւելի վնասակար, չի համբերելիք, և տարօրինակ զարտուղութիւն մը պիտի ըլլար որ երբէք տեսնուած չէ։ Դատողութիւնը՝ բռնութեան, իրաւունքը՝ անարդարութեան, խելքը՝ արտաքին երևման տեղի տալու էր։

Ոչ կարելի չէ, և Ռուսիայն վերջապէս հասկըցաւ զայն ոչ թէ առաքինութեամբ՝ այլ հարկադրութեամբ։

“Ասիկա ըսելէն ետքը՝ քննելու է թէ ինչ ըլլալու է խաղաղութիւնը։ Նախ և առաջ՝ խաղաղութիւնը ան պիտի ըլլայ որ Բարձրագոյն դրան վերջին ծանուցագիրը կամ անոր համահաւասար առաջարկութիւն մը ընդունուի։

Երկրորդ՝ Ռուսաց զօրագունդերը Դանուբեան իշխանութեանց երկիրներէն անմիջապէս դուրս ելլան։

Երրորդ՝ ամեն չորս կամ հինգ տարին անգամ մը Արևելեան խնդիրը մէջ բերելու անկարելիութիւնը։

“Ասոնց այս երեք պայմաններուն, պատերազմը մեծ Տէրութեանց համար հարկաւորութիւն մըն է. Բարձրագոյն Դրան վերջին ծանուցագրէն անդին անցնելը՝ Տաճկաստանը նուաստացընել և անոր գերագոյն իրաւանց վնասել ըսել է. աս ալ անարդարութիւն է։

“Նոր առաջարկութեան ընդունելէն ետքը Ռուս զօրաց անմիջապէս Երկու իշխանութիւններէն ետ քաշուելը չի պահանջելը. Բարձրագոյն Դրան անկախութեան վըջելը նաև երկարացընել, և մեծ Տէրութեանց պատիւը պակսեցընել է, իրենց դատապարտած այժմեան վիճակին շարունակութեամբը, աս ալ երկրորդ անարդարութիւն և անարդարանալի սխալութիւն մըն է։

“Ասմէր տեսած և ամեն օգուտներուն վնաս առող անկարգութեանց կրկնութիւնը յաւիտեանս արգելելու համար պէտք եղած ամեն նախազգուշութիւնները չընելը՝ անպատիւ և անհաստատ գործ մը կատարել է. աս ալ երրորդ անարդարութիւն և մեծ վըտանգ է։

“Խաղաղութիւն մը որուն հիմը երեք անիրաւութիւն, մէկ սխալութիւն և մէկ վտանգ է, մեծ Տէրութեանց գործը չի կրնար ըլլալ։ Կայսերութեանս համար խիստ մեծ դժբաղդութիւն մը կըլլար։

“Անշուշտ բարոյական զգացմունքներն խիստ սկարացած մարդիկ կան որոնք ճշմարիտ կըսէին “Ռուսիոյ պահանջմունքը անիրաւ էին, բայց զանոնք յառաջ դրած վարպետներէն հետէ՝ իւր պատիւը կը պահանջէր որ մինչև բան մը բըռցունելը անոնց վրայ պնդէ։ Այս վարդապետութիւնը անբարոյական է, և արդարասէր մարդոց կողմէն չէր կրնար պաշտպանուիլ. եթէ այսպիսի վարդապետութիւն մը ընդունուելու ըլլար՝ արդարութեան գաղափարները մտքերէն կը ջնջուէին, և տէրութեանց համար ուրիշ կանոն չէր մնար, բայց միայն նիւթական զօրութեամբ պաշտպանուած փառասիրութեան անսահման բաղձանքը։

“Անիրաւութեան մը վրայ պնդելը մարդուս պատիւ չըներ, բայց անկէ ձեռք քաշելը պատիւ կընէ։ Ահա ասոր համար է որ գործերը նորէն կանոնաւոր վիճակի մը մէջ մտնալ պէտք էին։ Ռուսիայն առանց երկբայութեան զգաց որ ալ իրեն թոյլ չպիտի տրուէր ըսելու “աս կ'ուզեմ, ան կ'ուզեմ. խաղաղութիւն կ'ուզեմ, պատերազմ կ'ուզեմ։”

Աս պաշտօնը իրեն չէր վերաբերեր. հապա մեծ Տէրութեանց միաբանութեանը կը պատկանի, որոնք չէին կրնար երկար ատեն ներել որ իրենցմէ յափշտակեն զայն։ Անոնց կ'իյնայ որ ըսեն “խաղաղութիւնը կ'ուզենք մեր հաճոյ եղած պայմաններով, ինչու որ մենք, 1841 ի դաշնադրութեամբ, իրաւանց և դատողութեան օրինաւոր երեսփոխանները մենք ենք։” Տէրութեանց մէջ և ամեն ազգաց իրարու հետ ունեցած քաղաքական յարաբերութեանց մէջ հիմնաւոր կանոն է, որ դատողներուն որոշումները երբէք դատեալներուն կամքէն կախուած չըլլան. Ռուսիայն իւր պահանջմունքը աս Տէրութեանց առջև դատելի եղաւ, և որովհետև չէր կրնար առանց վտանգի անոնց իշխանութենէն ազատիլ, անոնց որոշումները ընդունեց։ Արևմտից և Արևելից գործքերու մէջ ձեռք բերած համարումը չարաչար գործածեց։ Այդ համարումը ամենեցուն օգտին համար նուազել պէտք է։ Ռուսաց տէրութիւնը յիշեալ գործոց մէջ ազդեցութեան իւր արդար բաժինը թող ունենայ, ասկէ աւելի բան մը չըլլար. թող իւր իրաւանց հաստատ մնալուն վրայ ուշի ուշով հսկէ, ասիկայ իւր պարտաւորութիւնն է։ Բայց ուրիշներուն օրինաւոր ազդեցութիւնը ջնջել կ'ուզէր. ուրիշին իրեններուն չափ սրբազան իրաւանց վնասել կ'ուզէր. մանաւանդ Տաճկաստանի մէջ իշխել և հետևաբար բոլոր դաշնադրութիւնները աւրել կը պահանջէր։ Ասոր կայսերութիւններուն իբր հիմն ծառայող սկզբունքը կը խանգարէր, և կամաւ կամ բռնի զանոնք պատռելու պիտի ստիպուէր։ Ասոր համար ալ՝ Տէրութեանց ամբողջութեան և անկախութեան, և ընդհանուր խաղաղութեան գերագոյն պահապանները եղող Դաշնաւորներուն կարգադրած պայմաններուն կը զիջանի, որն որ 1815 ի դաշնադրութեանց համեմատ է, որոց օգուտները Բարձրագոյն Դրան համար ալ վաւերացուեցան 1840 ի և 1841 դաշնադրութիւններով։ Խաղաղութեան և պատերազմի իրաւունքը Տէրութիւնները իրարու միաւորող ընդհանուր երաշխաւորութեան մէջ է. և այս իրաւունքը Օսմանեան և Ռուսաց տէրութիւններու վէճին մէջ միմիայն 'ի գործ դնել ուզելովը, Ս. Պետրբուրգի Դահլիճը յափշտակութեան փորձ մը կընէր, որն որ բոլոր աշխարհի պարտաւորութիւնն էր չի ձգել որ 'ի գործ դրուի, և Դաշնաւորներուն արդարութիւնն ու բարձր բնաւորութիւնը պահանջած երաշխաւորութիւն մըն էին 'ի գործ չի դրուելուն։ Ասոր վերջին որոշումը պիտի ըլլայ Տաճկաստանի գերագոյն իրաւանց կատարեալ պահպանութիւնը և Պատուաւոր խաղաղութիւն մը։”

— Անցեալները Վալաքիոյ և Մոլտաւիոյ իշխաններուն Բարձրագոյն դռնէն հրաման գացած էր որ Կոստանդնուպօ-

լիս գան ; որովհետեւ Ռուս զօրաց հրամանատար Կորչաքօֆ իշխանը անոնց պաշտօնական յարաբերութիւնները Բարձրագոյն դրան հետ դադրեցընել տուեր էր։

Յիշեալ իշխանները պատասխանեցին թէ նոյն երկիրներուն քաղաքական ժողովները աղաչեր են զիրենք որ Դանուբեան Իշխանութեանց օգտին համար իրենց պաշտօնը չի թողուն . և այս առժամանակեայ որոշումը խոնարհաբար Կայսերական կառավարութեան առաջարկելով յայտներ են, որ եթէ Բարձրագոյն դուռը իրենց Կոստանդնուպօլիս գալուն հրամանը կրկնելու ըլլայ, հնազանդելու պիտի փութան, որովհետեւ իրենց Վեհափառ Տիրոջ համար ունեցած հաւատարմութիւննին և անձնանուիրութիւննին ցուցընելէն աւելի մեծ փափաք մը չունին սիրտերնուն մէջ։

Այս պատասխանը անցեալ ուրբաթ օր հասաւ Բարձրագոյն դուռը։

— Եգիպտոսի Նաւատորմիղը շաբաթ երեկոյին Այիօթէֆանոյի առաջը հասած էր։ Կայսերական ծովային գործոց Նախարարը Թայիֆ, Մէճիտիյէ, Ֆէյզի Պարի և Սայիգի շէվքէթ Տէրութեան չորս շոգեշարժ Ֆրգատները ղրկեց որ զանիկայ նաւահանգստիս մէջ մտցունէ։

Կիրակի օր յիշեալ Նաւատորմիղը և զօրքերն ու պատերազմական պաշարները կրող նաւերը Պէյքօզի առաջը քաշուեցան զանազան շոգենաւերու օգնութիւնով։

2 մեծ նաւ 96 թնդանօթ և 1200 նաւաստիք ու ծովային զօրք իւրաքանչիւրին մէջ.

4 ֆրգաթօն,	64 թնդանօթ	600 մարդ
2 քօրվէթ,	22 "	220 "
1 պրիք	22 "	120 "
1 Շոգենաւ	360 ձիու ոյժ	
1 "	260 " "	

Նաւերը հնգօրեայ քարանթինայի զգուշութիւնը Հիւնքեար իսքելէսիի առաջը պիտի կատարեն, զօրքն ալ նոյն կիրակի օրը ցամաքը հանուելով Պէյքօզի բլուրներուն վրայ իրենց համար պատրաստուած վրաններուն մէջ զետեղուեցան։

Թէպէտ ծովու երեսը երկար մնալով փոքր ինչ նեղութիւն քաշեր են, բայց ամենն ալ առողջ վիճակի մէջ են։

Եգիպտական զօրաց գունդերը իրենց քանի մի ամսուան պաշարները հետերնին բերած են. Կայսերական կառավարութիւնն ալ յատուկ խնամօք հոգ կը տանի պակսած պիտոյքը հոգալու, և ամէն բանէ առաջ մայրաքաղաքիս օդը Եգիպտոսինէն աւելի ցուրտ ըլլալուն համար՝ յիշեալ զինուորներուն հաստ չուխայէ վերարկուներ բաժնել տուաւ որ չի մսին։

— Կայսերական հրովարտակներով հետեւեալ պաշտօնաբաշխութիւնները եղան։

Արվասի հարկաժողով Նէճիպ էֆէնտին Եանեայի հարկաժողով անուանեցաւ։

Թրապիզոնի հարկաժողով Հասան Թահսին էֆէնտին Մանասթըրի հարկաժողով նշանակուեցաւ.

Խարբութի հարկաժողով Շաքիր էֆէնտին նոյն քաղաքի համաքակալ եղաւ։

Մեծ Եպարքոսի թղթակցութեան սենեկին պաշտօնեաներէն Նուրի պէյը Ամասիոյ կառավարիչ Սալիհ Փաշային Գավուքեահեայ (դրան գործակալ) կարգեցաւ։

Մուշի տեղակալ Հաֆիզ էֆէնտին Քէլիսի տեղակալ։

Ոստիկանութեան ժողովոյն անդամ Ապտուլլահ աղան, Ցենեդոսի (պօղճա ատաայի) տեղակալ։

Երկրագործութեան ժողովոյն անդամ Ահմէտ պէյը Գարա Հիսարի կառավարիչ Ճէմիլ փաշային Գավուքեահեայ անուանեցաւ։

— Սելանիկի կուսակալ Սալէհ Փաշայն Եանեայի ընդհանուր կառավարիչ անուանեցաւ՝ փոխանակ Րիւսթէմ փաշայի որ անոր յաջորդեց։

Թրնօվայի տեղակալ Ղալիպ Փաշայն Միրիմիրանութեան աստիճանը ստացաւ։

ԱԶԳԱՅԻՆ

Յարգոյ տեառք Նոյեան Աղաւնոյ Բարեհամբաւ Լրագրոյն։

Այսու գրութեամբ ձեր յարգութեանը կը ծանուցանեմ՝ որ ձեր բարեկարգ Լրագրոյդ միջոցաւ հրատարակէք հետեւեալ ծանուցանելիքս 'ի դիմաց ընկերութեան ըստ որում կը ցանկան փափաքանօք։ Որովհետեւ շատ ժամանակէ 'ի վեր մեր Խումխաբուի դուրը աղքատիկ ժողովրդոց համար հանգուցեալ Պէզճեան Յարութիւն Ամիրայն մէկ Եկեղեցի մը շինելու դիտաւորութիւն ունեցաւ. ինչպէս ալ անոր տեղը մինչեւ հիմա պատրաստուած կեցած է մեր դպրատանը քովը. բայց նոյն Երջանիկ անձը այն միջոցին անբուժելի ցաւի մը հանդիպելով առ Ած փոխեցաւ. չի կարողացաւ իւր նպատակին հասնել, մահը տիրեց վրան, արգիլեց այս խորհուրդը. ուստի ժողովրդոց սիրտը ուրախացունելու տեղը մեծ մեծ սուգերով լեցուց. ահա այն ժամանակէն մինչեւ ցարդ այս տեղս առանց շինութեան մնացած ըլլալով, և ժողովուրդն ալ Աստուածային հոգեւոր շնորհքներէն շատ անգամ զուրկ մնալնին ամենեցուն յայտնի է. և յիրաւի ամենուն սրտին մեծ ցաւ եղած էր այս տեղին վրայօք։

Ուստի այս անգամ ազգերնուս մէջէն հոգեւէր օրհնեալ անձինք ընկերութիւն մը խորհեցան հաստատելու և հաստատեցին այսու անուամբ, (Ընկերութիւն վասն Նորոգ կառուցանելոյ զԵկեղեցի Ազգի Հայոց արտաքոյ դրան Խումխաբուի) որ այն երջանիկ Հանգուցելոյն կամքը խափանեալ չի մնայ, այլ վերանորոգուի։

Եւ ահա այս ընկերութիւնը Ամենապատիւ Սրբազան Հօրերնուս գիտուքն է, և ինքն ալ յատկապէս ընկերութեան Կոնդակին վրայ իւր կնիքը զարկաւ որ ամէն մարդ նոյն կնիքը տեսնալով ընկերութեան անդամ գրվեցան. և հետզհետէ ալ կը գրվին կոր. մինչեւ ցարդ ընկերութեան թիւը 150 ին, հասաւ. և ասոր սկզբնաւորութիւնն ալ այս տարուան մայիս 27 էն եղած է. իւրաքանչիւր անձանց իրենց յօժար կամքերնուն յանձնուած է. թէ շաբաթական է եղեր թէ ամսական, և թէ տարեկան. ինչ որ սրտերնուն կը բղխի, այն ընդունելի է ընկերութեանը, շնորհակալ կըլլան եւ վէլօք։ Բայց 'ի ընկերութէն երկու գանձանակ ալ կայ հանդերձ գանձապետօք և երկոտասան խորհրդականօք, որոց հրամանաւը և Սրբազանին գիտութեամբը և կնքովը կիրակիէ կիրակի կը շրջի մայրաքաղաքիս մէջ և շրջակայ գիւղերը հաւատարիմ անձանց ձեռօքը. բաց յայսմանէ Խումխաբուի Նաւավար օրհնեալ էսնաֆը 10000 ղուռուշի իմտաթիյէ խոստացան սրբազան Հօրը Սէնէտ տալով, որով հիմնակութեան օրը պիտոր հատուցանեն Բախիլ Բախիլ։ Եւ այժմ ընկերութեան տոմսակները նաւաստիս քովն է, ով որ կը փափաքի այս սուրբ Եկեղեցւոյս շինութեանը նպաստ մը ընելու, հրամայէ դայ դպրոցնիս, առնէ իւր տոմսակը և օրհնեալ անունը ստորագրել տայ ընկերութեան Կոնդակին մէջը։

ողջ լերուք

Խոնարհագոյն ծառայ
Մահտեսի Յօհաննէս վարժապետ
Տէր Տ. Սարգսեան

1853։ Օգոստոս 5։
'Ի Դպրոցին Խումխաբուոյ։

— Ծխախոտին և [illegible] աղէկութիւններն ու վնասները վերնագրով տետրակ մը հրատարակուեցաւ Նոյեան Աղաւնւոյ տպարանը, և մայրաքաղաքիս բոլոր գրքավաճառներուն քով կը վաճառուի հատը երեք ղուռուշի։

Յիշեալ տետրակին Թարգմանիչը, որ Սուրբ Սահակեան Վարժարանի վաղեմի աշակերտներէն Արձիւեան Յովհաննէսն է, ազգիս ծառայութիւն մը ընելու գովելի դիտաւորութեամբ՝ անգղիացի զանազան հեղինակներէն քաղուած մը ընելով, յարգոյ հասարակութեան առջեւը դնելու աշխատեր է յիշեալ երկու աւելորդ և դժբաղդաբար շատ գործածուած խոտերէն մարդուս թէ առողջութեանը թէ քսակին և թէ ժամանակին եկած վնասները։

Կը յուսամք որ ընթերցասէր ազգայինք այս ընտիր աշխարհիկ հայկական ոճով գրուած տետրակը առանց պաշտպանութեան չեն թողուր, և աժան գինը չի խնայելով՝ Թարգմանչին քաջալերութիւն մը կուտան։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Ոստիկանութեան Նախարար Խայրէտտին Փաշայն որ անցեալ շաբաթ քանի մի օր տկարութեան պատճառաւ տունէն դուրս չէր կրցեր ելլալու, երկուշաբթի օր սկսաւ իւր պաշտօնատեղին երթալու։

— Երկուշաբթի Գաղղիոյ Վեհափառ Կայսեր տօնախմբութեան օրը ըլլալով, յիշեալ Տէրութեան, Օսմանեան Կայսերութեան և Անգղիոյ պատերազմական նաւերը, որ Կոստանդնուպօլսոյ նաւահանգիստը կը գտնուին, գոյն գգոյն դրօշակներով զարդարուեցան. և կէս օրէն թնդանօթաց սովորական թիւը արձակելով Լուի Պօնափարթ Կայսեր տօնը պատուեցին։

Երեկոյին Թարափիա Գաղղիոյ դես-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Շարունակութիւն և վերջ։ տես Թիւ 72։

Գերեզմանէն դուրս ելանք, անանկ կարծեցի որ Ղազարոսին պէս ես ալ յարութիւն առի, ներսի աճուորութեանը պատճառով, և քառորդ մը դէպ 'ի արեւմուտք քալելով հրաշալի քարի մը եկանք, որ մէկ ու կէս կանգնաչափ երկայնութիւն, կէս կանգնաչափ լայնութիւն և նոյնչափ ալ բարձրութիւն ունի։ Այս տեղ Քրիստոս նստած է եղեր, երբոր Մարթա իւր եղբօրը վախճանին լուրը տալով "թէ որ դուն „հոս ըլլայիր՝ եղբայրս չէր մեռներ„ ըսեր է։

Անկէ նորէն ետ դառնալով Համբարձման լերան գագաթը եկանք, քիչ մը հանգստութիւն առնելու համար։

Ի՞նչ զարմանալի և տեսնելու արժանի տեսարան, դիմացդ Երուսաղէմ, իւր Դաւիթի բերդովը և իւր աւերակ տաճարովը, քաղքին սաւ աւերակ Յերիքով գիւղը, ետեւդ Հրէաստանի դաշտերը, Յորդանան գետը, Մեռած ծովը։ Ներսան առջեւը Յովսափաթու հովիտը, որն որ բիւրաւոր յիշատակներ, կամ պատմութիւններ մարդուս միտքը կը բերեն. ինչպէս աս հովիտին մէջ Սոդոմայ թագաւորը Հայր Աբրահամը փնտռեց, հինգ թագաւորաց վրայ ըրած յաղթութեանը համար զինքը շնորհաւորելու. աս հովիտին մէջ պաշտեցին Հրէայները Մեղգոմ և Բէլբեգովը չաստուածները. աս հովիտին մէջն է Յովսափաթու գերեզմանը, աս հովիտին մէջն էր որ Դաւիթ մարգարէ սաղմոսները երգեց Աստուծոյ դէմ ըրած յանցանացը համար, բոպիկ ոտքով գետնին վրայ կեցած առ Աստուած մեղայ կը կանչէր. աս հովիտիս մէջն է Աբիսողոմայ գերեզմանը, որն որ անհնազանդ որդւոց վերջը ցոյց և օրինակ կուտայ. վերջապէս աս հովիտիս մէջն էր Քրիստոսի չարչարանաց սկիզբը, որ արիւն քրտինք թափեց։

Կա՞յ արդեօք աշխարհիս մէկ կողմը ասանկ տեղ մը որ մի միայն իւր տեսարանովը հին և նոր օրէնքը մարդուս յիշեցունէ։

Փոքր ինչ հանգստութենէ ետքը լեռնէն վար իջնալով Սուրբ Աստուածածնայ գերեզմանը իջանք, և դէպ 'ի վար զարկինք հովիտին աս օրուան տեսարանները մէկ մէկ տեսնալու համար։

Ձախ կողմը Յովսափաթու գերեզմանն է որն որ մէկ կտոր ապառաժէն փորած է, գերեզմանին քովը դրան պէս ծակ մը կայ մէկ կանգնաչափ բարձրութեամբ, աս ծակէն ներս մտանք և քառասուն ոտնաչափ խորութեամբ բակի նման տեղերէն անցնելէս ետքը՝ երեք խուցեր գտանք, որոնց ամեն մէկուն մէջ երեք կամ չորս գերեզմաններ կան, աս երեք խուցերուն դիմացը բաց է և երկու սիւն կայ, ասոնց ամենն ալ ինչպէս ըսի, մէկ կտոր ապառաժէն փորած է։

Յովսափաթու գերեզմանին մէկ կողմը Զաքարիայի գերեզմանն է, և միւսը Աբիսողոմայ։

Զաքարիայի գերեզմանը մէկ կտոր ապառաժէն շինուած քառանկիւն ձեւով է; բայց ներսը գոց է։

Աբիսողոմայ գերեզմանը ցոյց կուտայ իւր շէնքին ձեւէն Հրէից հին ճարտարապետութեան գործ ըլլալը։ Շէնքը քառանկիւն և վրան աշտարակի նման է. չորս կողմը չորս հատ պատուհան կամ դուռ ունի որոնք քարերով լեցուած են, ամեն Հրեայ անկէ անցած ատենը մէջը մէյ մէկ քար կը նետէ, ինչու որ Աբիսողոմ իւր հօրը, Դաւիթ մարգարէին դէմ պատերազմ բացած ըլլալով, և առանց թողութեան մեռած ըլլալով, անոր յիշատակի համար քար կը նետեն եղեր։

Անկէ մինչեւ վարը Հրէից գերեզմանոցն է, անկէ ժամ մը դէպ 'ի վար իջնալով քարայրի մը եկանք, որուն խորունկութիւնը երեսուն և երկու աստիճան է, մէջի ջուրը առաւօտեան ժամը տասնին՝ այսինքն Արեւու ծագման հետ կըսկսի պակսիլ, և երեկոյեան ժամը տասներկուքին Արեւու մտած ատենը կըսկսի աւելնալ։ Մէջը ուրիշ ճամբայ մը կայ որ քառորդ մը հեռու ջրհորի մը կը տանի։

Աս ջրհորին առաջը աւազան մը կայ երեսուն ոտնաչափ երկայնութեամբ և տասն ոտնաչափ լայնութեամբ։ Քրիստոս աս աւազանին համար ըսաւ կոյրին որ երթայ լուացուի. ինչպէս աւետարանին մէջ կըսէ "Երթ լուա յաւազանին Սելովմայ որ թարգմանի առաքեալ„ Աւազանին քովը ութ սիւներ կան, որոնց աւերակներէն կը տեսնուի թէ առաջ մեծ շէնք մըն է եղեր։

Սելովմայ աւազանէն դէպ 'ի հովիտին մէջ իջնալով ժամ մը քալելէն ետքը Նէեմիա մարգարէին ջրհորը եկանք, որուն խորութիւնը հինգ հարիւր գրկաչափ է ըսին. շատ աղէկ տեսարան ունի և բերանին մեծութիւնը յիսուն կանգունէն աւելի է. վրան կործանած շէնք մը կայ։ Յունվար կամ փետրվար ամիսը աս հորը մինչեւ բերանը ջուր լեցուելով 10 քայլ հեռի պզտիկ բերան մըն ալ ունի, ուրկէ ջրացան գործիքի (ֆիսքիյէ) նման՝ մինչեւ տասնուվեց ոտնաչափ ջուրը վեր

պանդոկը մեծ հացկերոյթ եղաւ, ուր Բ. Րէշիտ փաշայն ալ հրաւիրուած էր: Գիշերը պարահանդէս ալ կատարուեցաւ, և միւս Տէրութեանց դեսպանները ու մեծ Սպարապետը, տէրութեան ժողովոյ Նախագահը, մեծ Ծովապետը, Թիկնապահ զօրաց Հրամանատարը և ուրիշ քանի մի տէրութեան պաշտօնեաներ ներկայ էին: Երկու Գաղղիացի շոգենաւներ բազմաթիւ ճրագներով զարդարուած զանազան հրաւիրեալները յիշեալ դեսպանատունը կը տանէին, որուն դրան առաջը բազմաթիւ ժողովուրդներ, և ծովու երեսը նաւակներ հեծած հետաքրքիր անձինք գացեր էին զանազան ճրագեղէն և հրոյ խաղերը տեսնելով զուարճանալու:

— Պելղրատէն անցեալ շաբթու եկած արտաքոյ կարգի սուրհանդակով պաշտօնական թուղթեր առնուեցան, որով կ'իմացուի թէ կատարեալ հանդարտութիւն կը տիրէ Սերվիոյ իշխանութեան մէջ: Բնակիչները մեծ ուրախութեամբ ընդուներ են զէնք առնելու հրամանը: Փէթէրվարտին հաւաքուած Աւստրիացի զօրագունդերը միայն 20 հազար զինուորներէ բաղկացեալ են, և դէպ 'ի Սերվիոյ սահմանագլուխները երթալու համար Վիէննայէն ելող գունդերը ետ դարձեր են:

— Կը կարծուի թէ Շէքիպ էֆէնտին որ Վիէննայէն երեքշաբթի օր դարձաւ, Պելղրատ երթալու պաշտօն մը պիտի ընդունի երկրին վիճակը քննելու համար:

— Աւստրիոյ հիւպատոսին կողմէն անցեալները Զմիւռնիոյ մէջ հունգարացւոյ մը վրայ գործուած անյաջող բռնութեան պէս անվայել վարմունք մը նոյն անգամ Պէյրութ ալ պատահած ըլլալը կը լսեմք:

Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց Հասարակապետութեան անպատիւ Հունգարացի մը իւր մօր և կնոջը հետ Աւստրիացի շոգենաւը հեծեր է Զմիւռնիա երթալու համար: Նաւապետը հիւպատոսին հրամանաւ յիշեալ ճամբորդին կ'իմացունէ թէ իբր բանտարկեալ շոգենաւէն չպիտի հանէ զինքը և Թրիեստ պիտի տանի: Հունգարացին ձայն չի հաներ և առ երեսս հնազանդութիւն կը ցուցընէ: Բայց նաւապետին հեռանալը տեսնելուն պէս՝ ինքզինքը ծովը կը նետէ և նաւակով մը ցամաքը ելլելով՝ եղելութիւնը Ամերիկացի հիւպատոսին կ'իմացունէ: Նա ալ Աւստրիացի պաշտօնակցին դէմ բողոքելով՝ կը պահանջէ որ Հունգարացւոյն մայրն ու կինը շոգենաւէն ցամաքը հանուին, և թէպէտ Աւստրիացի հիւպատոսը փոքր ինչ դժուարութիւն կը ցուցընէ՝ վերջապէս կը պարտաւորի անոնց ազատութիւն տալու: Աս երկրորդ անգամն է որ Ամերիկայի հասարակապետութեան պատւոյն կը դպչին Աւստրիոյ կայսերութեան գործակալները. և կը կարծուի թէ վախճանը շատ թեթև չպիտի ըլլայ:

— Փարիզի Փրէս Լրագիրը կըսէ

«Մ'օսիէօ տը Լամարթինէն մեր առած նամակէն հետևեալը կը քաղեմք: «Յ. Գ. Այս վայրկենիս մէջ լուր առի թէ Օսմանեան Կառավարութիւնը 20,000 ֆրանք տարեկանս վճարեր է: Ասով իմ պայմանագիրս տեղն 'ի տեղը 'ի գործ դրուած է քաղաքական գործոց բուն նեղութեան մէջ:

«Եթէ, ինչպէս որ մտածել պէտք է, ուղղութիւնը քաղաքակրթութեան յատկութիւններէն մէկն է, Օսմանեան կառավարութիւնը շատ քաղաքականացեալ և սիրոյ շատ արժանի կառավարութիւն մըն է:»

— Յոյն լրագիրներուն նայելով Կոստանդնուպոլսէն և Տաճկաստանի ուրիշ նաւահանգիստներէն Յունաստան գացած ապրանքները Ասորեստանի գաւառներէն եկածներուն պէս մաքրանոցի կանոնաց տակ պիտի դրուին, այն պատճառաւ որ Օսմանեան Կառավարութիւնը Ասորեստանէն մաքուր վկայականով եկած ապրանքը մաքրանոցի արգելքներէն ազատ ըրած է:

— Փարիզի մէջ 1852 տարւոյն առաջին վեց ամսուան մէջ 865 կրակ եղեր է:

— Ռուսիոյ Վեհափառ կայսեր կրտսեր դուստր Օլկա մեծ դքսուհին որ Վիրթեմպէրկի իշխանին կողակիցն է, մօտերս Անգղիա կըսպասուի, ուր տեղ իւր մեծ քոյրը Մարիա մեծ դքսուհին վեց զաւակներուն հետ գացած է:

— Անգղիոյ Տէրութեան մեծ նաւատորմիղը որ Սփիթհէտ նաւահանգիստը պատրաստուեցաւ, Եւրոպիոյ Լրագրոց երկար գովութեանցը առարկան եղած է: Կըսեն թէ 1814 թուականէն այսինքըն 40 տարիէ հետէ այսպիսի ահագին նաւատորմիղ մը տեսնուած չէ:

Մ'եծին Պրիթանիոյ սիրեցեալ Թագուհին յիշեալ նաւատորմիղը աչքէ պիտի անցունէ և իւր ներկայութեամբ ծովային կրթութիւն մը ըլլալու է:

Աս պատրաստութիւններուն նպատակը պաշտօնական լուրերուն նայելով, ան է որ Անգղիոյ Թագաժառանգ իշխանը ծովային պաշտօնատարի զգեստով ներկայացընելն է:

— Ոստիկանութիւնը անցեալ շաբթու երևելի դրամանենգութեան մը թելին ծայրը բռնեց: Լատինացւոց օգոստոսի 2ին եկած Գաղղիացի Թղթատար շոգենաւով 16 ծրար դրամաթուղթ եկեր է զանազան շինծու անուններով: Ասոնցմէ մէկը սխալմամբ Յոյն վաճառականի մը կը յանձնուի հասցէին ու անուանը նմանութեան համար: Վաճառականը ծրարը բանալով մէջը 16 հատ 20 ղուռուշնոց թղթադրամ կը գտնայ, ու խկոյն կը տանի զայն փօսթային տիրէքթօրին կը յանձնէ՝ դրամաթուղթերուն խարդախ ըլլալն ալ իմացունելով: Պ. Ե. դեղավաճառը որ 15 ծրարը ստացեր էր՝ միւս մէկն ալ անհամբեր ձեռք ձգելու կաշխատէր, ու քանի մի անգամ փօսթան երթալով կը խնդրէ զայն և կըսպառնայ որ եթէ իրեն չի յանձնուի վնասու ծախք ([illegible]) պահանջելու պիտի ելլէ և այլն. Խեղճը չգիտէր թէ խարդախութիւնը արդէն յայտնուած էր ու իրմէ պիտի պահանջուէր սոն վնասուն ծախքը: Փօսթային տիրէքթօրը (կըսեն թէ դրամաթղթոց խարդախ ըլլալը չը գիտնալ կեղծելով անոնց համար կրկին ծախք առեր է) եղելութիւնը Գաղղիոյ դեսպանատան Քանչէլերիան կ'իմացունէ, անկէ ալ Պէյօղլուի ոստիկանութեան ծանուցուելով՝ դեղավաճառը անմիջապէս կը բանտարկուի, խարդախ դրամաթուղթերը մանրամասն խուզարկութեամբ ձեռք կը ձգուին ծրարներուն հասցէներովը, և քննուելու վրայ է թէ քանի ժամանակէ հետէ այս վնասակար թղթակցութիւնը սկսեր է Պ. Ե. Պատուելին ու իւր վարպետ նամակագրին մէջ: Առ այժմ պէտք եղած տնօրէնութիւնները ոստիկանութեան կողմէն 'ի գործ դրուեցան. որպէս զի զանազան փօսթաներով յիշեալ հասցէներով գալիք նամակները արգելուին և զանոնք փնտռողներն ալ բռնուին:

Աս դրամաթուղթերը շինողները արուեստագէտ և հնարագէտ մարդիկ պիտի ըլլան. կը զարմանամք և կը ցաւիմք թէ ինչո՞ւ համար իրենց հանճարը այսպիսի վնասակար և վտանգաւոր գործերու կը բանեցընեն, փոխանակ համեստ գործածութեամբ առանց սրտադողի արդար վաստակի աշխատելու: Այս չար հետևանքը բարի խրատ ըլլայ տկարամիտ երիտասարդներուն, որոնք չար ընկերաց վտանգաւոր խրատներուն հետևելով զիրենք կորստեան կը մատնեն:

— Խեղճ խարդախութիւն մըն ալ Կոստանդնուպոլսոյ մէջ եղաւ: Լէնի խանի Եւրոպացի վաճառականներէն մէկուն դրամաժողովը (Թահսիլտարը) իւր տիրոջը երեսուն հազար ղուռուշը կը պահէ, և այս ինչ տեղը ձեռքէս յափշտակեցին ու ես վախէս շուարելով առնողը չէ կրցայ տեսնել ըսելով հաւատացընելու կաշխատի երդմամբ և արտասուօք: Դժբաղդաբար հիմայ աշխարհի բարոյականը խանգարուեր է, շուտով չեն հաւատար ամեն բանի, անհաւատ են: Այս սուտ յափշտակել տուող խեղճին վաճառականն ալ չի հաւատար անոր խօսքին, և խրատով համոզել չի կրնալով՝ աւելի ազդու միջոց բանեցուց: Ոստիկանութեան դուռը նեղ ու մութ պալատներ կան, անոնցմէ մէկուն մէջ մէկ երկու օր հանգստանալով դրամաժողովը, խոստովանեցաւ թէ երեսուն հազարը յափշտակողը չար սատանան է եղեր, որ տարեր իւր տանը մէջ կնկանը սնտուկը պահել տուեր է: Վաճառականը ստացաւ իւր ստակը որմէ քանի մի հազարը Սատանան ծախս ըրել տուեր էր, և բարեսրտութեամբը ցաւեցաւ որ ութ տարիէ չափ իրեն հաւատարմութեամբ ծառայող երիտասարդը հիւանդութիւն քաշելով պարտքի տակ ինկեր ու զանոնք վճարելու յուսով Սատանային խաբուեր է: Անշուշտ եթէ այսպիսի չար խորհրդոց հետևելու տեղը իւր վիճակը տիրոջը յայտնած ըլլար, աւելի ապահով կերպիւ կրնար նեղութենէն ազատիլ:

— Կիրակի գիշեր ժամը 7 ին ոստիկանութեան դուռը բանտարկուած յանցաւորներէն երեքը հնարքով մը փախչելու ճամբայ գտեր են, բայց պահապաններուն արթնութիւնը հաշուի չեն դրեր: Յիշեալ չարագործներուն երեքն հին գողեր են և մանաւանդ մէկը չարահամբաւ Մալաթիացին է, որ երկու անգամ Ըլէմ տաղըյի Եկեղեցին կողոպտած է, և վերջին անգամ Ոստիկանութեան դուռը բերուած օրը ժո-

---

կը հանէ եղեր: 1850 Յունվարի 26 ին սկըսելով 21 օր այնպէս ջուրը բարձր նետեր է որ Երուսաղէմայ ծեր Հրէաները ըսերեն թէ, մինչև աս օրս այսչափ ո՛չ մեք տեսած եմք և ո՛չ մեր նախահարներէն լսած: Աս հորին մէջն էր որ Նէեմիա մարգարէն Սեղանին սուրբ հուրը պահեց, և տաճարը նորէն շինուած ատենը՝ նորէն անկէ հանեց. և ասոր յիշատակ մինչև աս օրս Նէեմիա մարգարէին հորը կ'անուանի:

Ասկէ ետ դառնալով՝ ձախ կողմի լեռան վրայ ելանք Սիլովմայ Աւազանին դիմացը: Աս տեղը հին գերեզմանոց մը կայ որ Ակէլտամա կըսուի, և մտնելիս Յուդային երեսուն դրամովը ծախու առնուած գերեզմանոցն է, ինչպէս սուրբ Աւետարանին մէջ կըսէ «խորհուրդ առեալ, գնեցին այնու զագարակն բրտի 'ի գերեզման օտարաց» Աս տեղը շատ գերեզմաններ կան մէկզմէկէ մէկ երկու քայլ հեռու: Գերեզմաննոցին առաջը հովիտ է և վերը Սիոն լեռը, ուսկից անցնելով քաղաքը մտանք:

Միւս օրը առտուանց կանուխ ճամբայ ելանք Թագաւորաց գերեզմանը երթալու: Առաջ քաղքէն դուրս ելլալով Երեմիա մարգարէին այրը (մաղարան) մտանք, որն որ ապառաժի մէջ փորած է. և որուն ահաւոր տեսք ունի. այսինքն լեռան մը ներսիդին փորած և առջևը պատ մը քաշած մեծ ու խորունկ այր մըն է:

Ասկէ երկու ժամ կը քշէ Թագաւորաց գերեզմանը: Ճամբուն վրայ կարմիր գունով ապառաժուտ տեղերէն անցնելէն ետքը՝ տասնըհինգ ոտնաչափ երկայնութեամբ և երեք ոտնաչափ լայնութեամբ ապառաժէ մը կտրած պատ մը կայ, որուն բարձրութիւնը (հովիտին մէջէն) տասն կանգունի չափ կայ. տակը այսինքն հովիտին մէջ ծակ մը կայ. որն որ դրան տեղ կը ծառայէ և անկէ ներս մտանք:

Պատին մէջ պզտիկ ասպարէզ մը կայ և գերեզմանը ձախ կողմն է:

Գերեզմանին վրայի ապառաժին վրայ քանդակածոյ ծաղիկներ կան, որոնց կէսը աւրուած է, և չի տեսնուիր: Աս ապառաժին մէջ այր մը աւերակ կայ, և ձախ կողմը եղած դուռն ալ թէպէտ մէկ մարդու բարձրութիւն ունի՝ բայց կէսէն աւելի լեցուած ըլլալուն՝ գետնի վրայ քաշելով ներս մտանք. և ամէնքնիս ալ ձեռքերնիս մէյմէկ մոմ բռնած՝ սկսանք մէկ մէկ հետաքրքրական բաները աչքէ անցընելու: Դուռնէն ներս մտածիդ պէս պզտիկ Սենեակ մըն է, որուն բարձրութիւնը մարդու մը հասակէն աւելի է, և տասն ոտնաչափ մեծութիւն ունի: Աս Սենեակը երեք դուռ ունի, որոնք գերեզմանները կը տանին:

Առջի Սենեակին մէջ երեք մեծ և վեց պզտիկ գերեզմաններ կան, որոնք ապառաժին մէջ փորած են: Մեծ գերեզմաններուն մէջ երեք դիակ դնելու տեղ կայ, և աս մեծ ու պզտիկ գերեզմաններուն ծածկոցները (խափախները) գետնի վրայ ինկած են. բայց ամենն ալ քարեղէն է:

Երկրորդ Սենեակը առաջնոյն նման է. բայց անկէ մեծ է: Ասոր մէջ չորս մեծ և ութը պզտիկ գերեզմաններ կան, որոնց խուփերը առաջնոյն նման գետնի վրայ ընկած են:

Երրորդը մէկալներուն նման է, բայց վեց ոտնաչափ խորութիւն ունի. քան վայրկեանի չափ ներսը կեցանք: Աս գերեզմանին համար ըսին թէ ձմեռը վայրենի անասնոց բնակարան կըլլայ:

Պատմութիւններէն ճշտիւ չի հասկցուիր թէ աս գերեզմանները ո՞ր թագաւորներուն են. ոմանք Հերովդէսին, ոմանք [illegible], ոմանք Հեղինէյին, և ոմանք ալ ուրիշ թագաւորաց են կըսեն: Բայց ամենուն խօսքըն ալ առանց արժանահաւատ վկայութեանց են:

Նոյն տեղէն ժամ մի հեռի Դատաւորաց գերեզմանները կան: Անոնք ալ ապառաժի մէջ փորուած վեց ոտնաչափ մեծութեամբ սենեակներ են: Աս գերեզմանները քառասունէն աւելի են, որոնք մէկզմէկէ քառորդ մը կամ կէս ժամ հեռաւորութիւն ունին:

Աս գերեզմաններն ալ չի գիտցուիր թէ ո՞ր դատաւորներուն են: Կըսուի թէ ասոնք Հըռովմայեցի դատաւորներուն են, բայց առանց ստուգութեան: Վերջապէս ասկէ ետ դառնալով՝ Դամասկոսի բաց դռնէն քաղաքը մտանք:

Երրորդ օրը առտուանց կանուխ սև չի ծագած՝ չորս հոգի ճամբայ ելանք «Այն Սաֆա» երթալու. որ Յունաց անուանի վանք մըն է:

Յաֆայի կամ Յոպպէի դռնէն դուրս ելլալով՝ դար վար դէպ 'ի Յովսափաթու հովիտը իջանք:

Ճամբուն վրայ Դաւթի բերդին դիմացը քիչ մը վար, մէկ աւազանի աւերակ կայ: Աս աւազանին մէջն էր որ Ուրիա Քետացւոյն կինը Բերսաբէն կը լուացուէր, և Դաւիթը իւր բերդէն զան տեսնելով իրեն քովը կանչել տուաւ, ինչպէս Աստուածաշունչին մէջ կըսէ:

Քառորդ մը հովիտին մէջէն անցնելէն ետքը՝ լեռներուն վրայ ելանք: Ինչ գեղեցիկ և զուարճալի տեսարան: Արեգական

ղոյն մէջ ըսեր է «Էօ ազէն պանըպէ», Բէ ո՞չ նորէն կը խօսէ: Ասանկ մարդիկ առ հասարակ խօսքերնին կը կատարեն. Ուստի փիչեալ գիշերը բանտին բարձր պատէն իջք ու միւս երկուքը պատկից տուներուն մէջ. կը նետուին: Ոստիկանութեան գործակալները անմիջապէս նոյն թաղին չորս դին կը պաշարեն, ու կըսկսին տուներուն մէջ խուզարկութիւն ընել: Երկուքը պարտէզի մը մէջ գետնի վրայ պառկած և անշարժ երեսնին պահած կը գտնուին, ու նորէն իրենց բնակարանը տարուելով՝ շղթաներով կը կապուին. իսկ Մալաթիացին աներեւոյթ կըլլայ. ինչու որ միած տուներն մարդիկը գեղը գացած ըլլալով՝ ոստիկանութեան գործակալները միայն բաց տեղուանքը խուզարկութիւն կընեն ու բանալեօք գոցուած սենեակները չեն համարձակիր բանալու: Բայց թաղին պաշարումը չի վերցունելու զգուշութիւնը կընեն: Յիշեալ տան պահապանը սենեակները աւլելու մտօք անգամ մի վեր կ'ելլայ, և կը լսէ որ սենեակներէն մէկուն դուռը կը խառնեն. Նոյնց ձայն հանելու՝ անմիջապէս մերձակայ ոստիկաններուն իմաց կուտայ, որոնք կ'երթան ու աւազակը կը բռնեն, որուն թեւն ու ծունկը չարաչար խորտակուած են քսան կանգուն բարձր պատէն վար նետուած ըլլալուն համար:

Այս եղեռնագործը անցեալները ոստիկանութեան կողմէն քառասուն օրուան ճամբայ տեղ մը աքսորուած էր, բայց զինքը տանող գործակալէն առաջ մայրաքաղաքս դառնալու հնարը գտեր էր: Կը կարծուի թէ այս անգամ իշնալով ընդունած վէրքերը զինքը անդարձ ճամբան ղրկելու են քանի մի օրուան մէջ:

— Այս օրերս նորէն կնիկ գողերու ընկերութիւն մը ձեռք անցաւ. մինչև հիմայ 'ի գործ դրուած խուզարկութիւններէն՝ յայտնուեցաւ որ այս ընկերութիւնը շատ ընդարձակ է, և գողցուած բաներուն տեսակն ու գումարը խիստ մեծ է: Կրպակի տէրերը յատուկ զգուշութիւն ընել պէտք են առ հասարակ ապրանք գնելու պատճառանօք բազմութեամբ խանութները մտնող կիներէն, որոնց թէ՛ իգութիւնը և թէ՛ հագուստը գողութեան դիւրութիւն կուտայ:

— Առանց երաշխաւորի ծառայ բռնելուն վնասները շատ անգամ տեսնուած են, այսու ամենայնիւ քիչ մարդ կայ որ աս հարկաւոր բանին հոգ տանի:

Անցեալները մարդու մը 300 հատ ոսկին իր ծառային ձեռօք գողցուեր, և աղախնոյ մը խորհրդակցութեամբ ուրիշ մը տունը կողոպտուիլը և ասոնց պէս շատ եղելութիններ պատմած ենք:

Այս մօտերս ալ դարձեալ մարդուն մէկը ոստիկանութեան դուռը գալով՝ քանի մը բան պակսած ըլլալը և իր աղախինէն կասկած ունենալը յայտնեց: Քօղովը անմիջապէս իրեն հարցուց, թէ ժամանակին երաշխաւոր առա՞ծ է. և երբոր իմացաւ թէ աս զգուշութիւնը չէ ըրած, գանկատը մտիկ ընել չուզեց: Բայց երբ համոզուելով թէ մարդը այս կանոնը չէր իմացած, և աղաչանացը զիջանելով պէտք եղած քննութիւնը ընելու յանձնառու եղաւ:

Այս առիթը 'ի գործ կը դնենք յարգոյ հասարակութեան իմացնելու որ Ոստիկանութեան Նախարարութիւնը կանոն դրած է թէ առանց երաշխաւորի բռնուած ծառաներուն դէմ իրենց տիրոջ կողմէն եղած որ և իցէ գանկատին մտիկ չընէ. ուստի ամեն մարդ ապահովութեանը համար կը պարտաւորի ծառայ, աղախին, կամ որ և իցէ պաշտօնեայ վարձած ժամանակը երաշխաւոր առնելու զգուշութիւնը ընել, առանց որոյ ո՛չ միայն իրեն վնասուն ծածկուելուն օգնութիւն չի գտներ ոստիկանութեան կողմէն, այլ նաև եթէ նոյն առանց երաշխաւորի բռնուած ծառան կամ գործաւորը ուրիշ մարդու մը ալ վնաս մը հասցունէ, իր տէրը անոր պատասխանատու պիտի ըլլայ և իբր մեղսակից պիտի համարուի:

Այս վտանգին տակը կիյնան նմանապէս այն շահասէր մարդիկը որ անծանօթ մարդու մը ձեռք աժան բան մը տեսնելով՝ առանց երաշխաւորի գնելու կը փութան, և չեն մտածեր թէ այն վաճառուած բանը գողցուած ալ կրնայ ըլլալու: Ուստի կը յորդորեմք յարգոյ հասարակութիւնը որ անծանօթ մարդէ մը աժան թէ՛ սուղ, ինչ որ գնելու ըլլան՝ երաշխաւոր ուզեն, որպէս զի երբը եթէ նոյն բանին ապօրինաւոր կերպիւ ձեռք բերուած ըլլալը յայտնուի, զանիկա գնողն ալ վաճառողին հետ չի պատժուի իբր անոր գործակից կամ գողակից:

— Անցեալ հինգշաբթի իրիկուն Ղատի գիւղ Յոյն Քահանայ մը ծովը կը մըտնայ լուացուելու, և ջուրին մէջ նստած տեղը կաթուած կիջնայ կը մեռնի:

Նոյնակի իրիկուն ալ երկու Յոյն երիտասարդներ Ենիգաբուի առաջքը ծովը կը մտնան լողալու. մէկը քիչ մը առաջ երթալ ուզելով կը խղդուի:

Շաբաթ գիշեր ժամը 3 ին խում խաբու Մօլլա Բուրի բռնած թաղը հրդեհ մը պատահելով, տուն մը այրեցաւ:

— Աստուածարեալ Տ. Մատթէոս Սրբազան Արքեպիսկոպոս Նախորդ Պատրիարքն Կոստանդնուպօլսոյ՝ որ երեք ամիս յառաջ Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարքին ընտրութեամբ, և Հոգևոր և Գերագոյն Ազգային Ժողովոց բարեկարգ տնօրէնութեամբ Արմաշու Սուրբ Ուխտին և Նիկոմիդեայ մեծի վիճակին Հոգևոր Հովիւ և Առաջնորդ կարգեցաւ. այս առաւօտ Քումքափույի շոգենաւով ճամբայ ելաւ իւր վիճակը երթալու. Որում կը բարեմաղթեմք բարեյաջող ճանապարհ առաջնորդութեամբն Աստուծոյ:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կոստանդնուպօլիս 2 Օգոստոս

Արմուդս ղումրուքս մէջ ... որ կը դուրեն, գինեւը կը բոլորանան: Դուրբ գեղոյն ... պատճառաւ՝ հարիւրաւոր ներեր զանազան արմուդս բեռնուորուած այն կեմերը կըլլարեն որ Սուլէնայի ... Ուսաբ դուրու երբոլիս ոչ աւելորդ ապրանս կայ առ այժմ և ոչ նոր կը գտնուի: Վերջին դամն օրուան մէջ 10,000 քիլէ Րումելիայ կարմիր ցորեն ծախուեցաւ Միջերկրական ծովեզերեայ համար. 10,000 քիլէ Իզմիրէլի կակուղ ցորեն, և 12,000 քիլէ սարը ցորեն Ադրիական ծովու համար առնուեցաւ, և տեղական սպառման համար 25 էն 30,000 քիլէ զանազան տեսակ արմուդս վաճառուեցան: Շտեմարանս մէջ գտնուած արմուդը ասոնք են.

կարմիր ցորեն	80,000	քիլէ.
կակուղ ցորեն	10,000	„
սարը ցորեն	10,000	„
գարի	20,000	„

կարմիր ցորեն	քիլէն	17	ղուրուշէն	24
կակուղ „	„	16	„	22
սարը ցորեն	„	14	„	15½
գարի	„	7	„	7½

Ընթացք փոխանակութեան

Լոնտոն 3 ամս	115½էն	115
Մարսիլիա	184¼	184
Թրիեստ	420	417
Լիվօռնօ	156	155

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆ

Պոլսոյ Հայոց Սուրբ Հրեշտակապետ Եկեղեցւոյն դիմացը տուն մը կայ 280 կանգուն գետնի վրայ շինուած ... փերլիու ... Տէնէլօղլու Միքայէլ Չէլէպի ... Պօղոսեանին հետ տեսնուի:

Ամերիկայի Տօքթոր Այէր անունով երեւելի բժշկին մեծ ջանք ընելէ ետեւ բանալուած ... Չէրրի բէքթօրալ անունով, կերէմի և ... Կուրքի և Կօխորկէ ... և այլ ախտերուն համար:

Այս դեղը քիչ ժամանակի մէջ բոլոր Ամերիկայի մէջ տարածուեցաւ, և չէ թէ միայն Ամերիկա, այլ բոլոր Եւրոպայի քաղաքաւորեալ երկիրներուն մէջ ալ. և ուր որ գնաց՝ իր ըրած սքանչելի բժշկութիւններովը և ցուցուցած բազմաթիւ օգուտներովը Տօքթոր Այէրին անունը իրաւամբ անմահացուց:

Ամեն տեղ բոլոր այս դեղը գործածողները իրենց մեծերուն վկայութիւնը տուին թէ Չէրրի բէքթօրալէ մեծ դեղ թոքային ախտի, և ուրիշ պաղէ յառաջ եկած կուրծքի, կոկորդի, և այլ ախտերու, նաև ամեն տեսակ հազերու թէ պզտիկ և թէ չափահասի:

Այս դեղը իր բարերարութեան գործնական մէկ սով. բոլոր երկրաց Գիտնականներուն և երեւելի Բժիշկներուն խօսուած է, որ քննեցին և իրենց վկայութիւնը տուին. և սանկ ալ ամենքը մեծ ... այս դեղին ունեցած գերազանց յատկութիւնները, և իրենց ըրած երկար փորձերէն վերջը, բոլոր աշխարհի առջև համարձակ կը հաստատեն Չէրրի բէքթօրալի համար բոլոր բուժածներուն ճշմարտութիւնը:

Այս համայնապիտակէն մօտերս Պոլիս ալ բերուեցաւ, և անկէց մեծմեծ առատ տեղերս գտնուած բոլոր թէ բժիշկ և թէ օտար ազգի երեւելի Բժիշկներուն բերնէն բարերարութեան գործնական մեծ, որ անոնք ալ փորձեն և ընդունեն այս դեղիս օգտաւէտ յատկութիւններուն:

Չէրրի բէքթօրալը խմելու համար պատրաստուած սիրելի բարերարութիւն մ է, և գործածելու կերպը շիշերը պարունակած թուղթերուն վրայ գրուած է:

Այս դեղը կը ծախուի Ղալաթիոյ Բեղչէսմէ պողոտի և Եէնի Ճամի մէջ դեղ. Ս. Մ. Մինասեանին մօտալուն, ուր որ նաև կը ծախուի զանազան տեսակ Ամերիկայի բէժ. ... բէ հիւանդ և բէ ընտանեկան գործածութեան համար, Քօմէլամբիա Թիլեան, և ուրիշ Ամերիկայի վաճառքներ:

առաջին ճառագայթներէն կարծես թէ Հրէաստանի լեռներուն գագաթները կայրէին, որոնց պէս պէս գոյները, մէկուն բարձրութիւնն ու միւսին փոքրութիւնը, մէկուն քաղաքին ձևը և միւսին դաշտանման տեսարանը. տեղ տեղ ձիթենիներուն կանաչ տերևներէն յառաջ եկած զուարճութիւնը, հովիտին երկայնութիւնն ու խորունկութիւնը, ձայներնուս արձագանքները մինչև տասն վարկեան հովիտին մէջ կը կրկնէին: Մեկ ու կէս ժամ լեռներէն երթալէն ետքը՝ հովիտին մէջ իջանք. որուն մէջ տեղ տեղ ապառաժէ փորած քարածերպեր. և հովիտին քովի ապառաժներուն մէկզմէկու վրայ դիզած կաղմուածքը կարծես թէ Եւրոպայի արհեստահնար ճարտարապետներուն գլխաւոր գործքերն են: Որ կողմը դառնաս, որ կողմը նայիս, հետաքրքրական բաներ կը տեսնես: Արեւելքէն ելած զեփիւռին կենսատու զովութիւնը, և արեգական ճառագայթները, բարեող անթիւ թռչուններուն կերպ կերպ երգերը, օրթերուն ձայները և սողուններուն հնչմունքները իրարու խառնուելով՝ այնպիսի ներդաշնակաւոր եղանակներ կը կազմէին, որ այն տեղէն մարդ հեռանալ չէր ուզեր: Լեռներուն բարձրութիւնը և տեսակ տեսակ գոյները զըօսալի տեսարան մը կը ձևացունեին. Հրէաստանի վրայ Աստուծոյ օրհնութիւնը ըլլալը՝ իր գեղեցիկ տեսարանէն կը տեսնուի. ինչպէս որ Գաղղիացի Շաթօպրիան ալ կը հաստատէ ըսելով «Հրէաստանի լեռներուն նման գեղեցիկ, ուրիշ մէկ կողմ մը չեմ տեսած»:

Երկու ժամի չափ այս տեղերէն անցնելէն ետքը՝ լեռան մը վրայ սկսանք ելլալ, որուն մէկ կողմը պատ քաշած է, և քառորդի մը չափ ելլալով՝ Վանքին դրան առջը ձիէն վար իջանք:

Դրան վրայ քսան կանգուն բարձրութեամբ պատուհան մը կայ, ուսկից առաջուան պզտիկ կողով մը վար իջեցուցին, և Պատրիարքէն առած նամակնիս մէջը դնել տալով՝ վեր քաշեցին ըստ սովորութեան: Քառորդէ մը ետքը եկան երկաթի դուռը բացին, ներս մտանք և դուռը նորէն գոցեցին:

Վանքին մէկ կողմը հովիտին մէջ և միւսը լեռան գագաթն է. պզտիկ քաղաք մը կը նմանի, բոլորտիքը ամուր բերդերով գոցուած և մէջը Եկեղեցի, Վանք, պարտէզ, աշտարակ, գրքատուն, հիւանդանոց, վերջապէս ամեն բան կատարեալ ունի:

Հիւրանոցին մէջ քիչ մը հանգստանալէն ետքը՝ սկսանք մէջի գտնուած հետաքրքրական տեղերը պտըտելու: Առաջ Այիօս Սավայի գերեզմանին տեսնալու փափաքով առաջնորդութիւն բրած տեղը գացինք, որն որ ապառաժէն փորուած իրարու մէջ երեք սենեակներէ կը բաղկանայ, և երրորդին մէջն որ Սուրբը իւր հանգստարանը գալով, հոն պառկած առիւծ մը գտած տեղը՝ առանց վախնալու իւր ճգնարանէն դուրս ըրեր է զայն: Նոյնպէս լեռան մէջ տեղը ըլլալով՝ երկուն սաստիկ բարձրութիւն ունի:

Անկէ վար իջնալով՝ Վանքը մտանք, որ շատ մեծ, գեղեցիկ ու բոլորովին քարաշէն է: Վանքին վրայ ժամացոյց մը կայ, որուն ձայնը մինչև մէկ ու կէս ժամ տեղ կերթայ: Ասոր քովը Եկեղեցւոյն կոչնակատունն է. մէջի կոչնակին վրայ՝ ժամանակագիրը ըլլալով քանի տարեկան ըլլալը կիմացուի, և «Յուստինիանոսի» թագաւորին յիշատակն է եղեր:

Վանքէն վար իջանք և Եկեղեցին մտանք: Ան ալ շատ գեղեցիկ և շատ հարուստ է: Մէջ տեղը ճար (ալիզէ) մը կայ, որ շատ մեծ և բոլոր արծաթ է: Նոյնպէս Ռուսիոյ կայսեր յիշատակն է եղեր: Նոյնպէս խորանի քովի երկու մեծ լուսակալները, որոնք մարդու մը հասակէն բարձր են:

Անկէ դուրս ելլալով, Աշտարակն ելանք որն որ երկու հարիւր երեսուն և եօթն ոտնաչափ բարձրութիւն ունի:

Աշտարակին մէջ դրատուն մը կայ, ուր շատ հին գիրքեր կը գտնուին մագաղաթ կաշւի վրայ գրուած. Արաբերէն, Յունարէն և Լատիներէն: Ասոնց մէջ Յովհաննու Ոսկերբերանի քարոզութիւնը գտանք. որն որ երկու լեզուօք գրուած է՝ մէկ կողմը յունարէն միւսը լատիներէն:

Աշտարակէն վար իջնալով՝ ձախ կողմի պզտիկ մատուռը մտանք, ուր տեղ անթիւ մարտիրոսաց ոսկերոտիքը կան. որոնք ժամանակով գլխատուեր են:

Մեծ Եկեղեցւոյն դիմացը ուրիշ մատուռ մըն ալ կայ բոլորաշէն:

Նոյնպէս Այիօս Սավայի գերեզմանն է եղեր:

Վերջապէս ժամը ութին Վանքէն դուրս ելանք ու ձիերը հեծանք ժամ մը յառաջ Երուսաղէմ երթալու. ինչու որ ժամը տասն երկուքէն քառորդ մը անցնելէն ետքը՝ քաղաքին դռները կը գոցուին. ու ով որ գայ, չեն բացուիր:

Յ. Չ.

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐԱՊԵԱՆՑ